

NIKOLAJ ŽEČEV

MEZINÁRODNÍ OHLAS DUBNOVÉHO POVSTÁNÍ 1876

Dubnové povstání roku 1876 zaujímá mimořádné místo v dějinách bulharského lidu a má obrovský význam pro další chod jeho historického vývoje. Bylo vedeno ve jménu ušlechtilých historických cílů. Proto bylo nejmohutnějším projevem bulharské národní revoluce v 19. století a představuje důležitou složku velké východní krize z poloviny 70. let 19. století, která přinesla významné společensko-politické změny v jihovýchodní Evropě.

V tomto příspěvku podám zcela stručný přehled ohlasu, jaký mělo bulharské povstání z roku 1876 v ostatních zemích.

Spravedlivý boj bulharského lidu za národní osvobození a nezávislost, oběti, které přinesl ve dnech Dubnového povstání 1876, nesmírné utrpení, — to vše se setkalo se silným ohlasem a soucitem v mnoha zemích a u mnoha národů.

Hrozné zločiny spáchané na bulharském obyvatelstvu v průběhu povstání a po něm odhalují dravou povahu feudálně despotického systému v sultánském Turecku. Vyloupené a vypálené bulharské vesnice, tisíce pobitých nevinných žen a dětí, strašná trýznění a násilí, jakým byl vystaven bulharský lid, vyvolala hluboké rozhořčení světové pokrokové veřejnosti, dala impuls k silnému protestnímu hnutí v řadě zemí, znovu a ještě naléhavěji vyvolala bulharskou otázku na mezinárodní politickou scénu a vedla konec konců k vyhlášení osvobozenécké rusko-turecké války v roce 1877. Takže bylo dosaženo cíle vůdců povstání, kteří usilovali též o to, aby se osvobozenécké úsilí a boj bulharského lidu staly ve světě všeobecně známé a aby si vynutily vyřešení bulharské národnostní otázky.

Již při vyhlášení povstání událostí v Bulharsku začaly přitahovat pohled evropské veřejnosti. A po krvavém potlačení povstaleckých okruhů pak bulharský lid se dostává do centra politického života v řadě zemí. Asi dvě stě evropských denních listů a časopisů uveřejnilo celkem více než tři tisíce článků, korespondencí, telegramů apod. přímo spjatých s povstáním v Bulharsku v roce 1876: s jeho příčinami a přípravou, rozvojem, potlačáním atd.

Rozhořčení evropské veřejnosti zesílilo zvláště v souvislosti se zavražděním francouzského a německého konsula v Soluni (jež bylo dilem v té době fanatizovaných muslimanských davů), kteří se pokusili zachránit křesťanskou dívku před násilným poturčením.

Jednou ze zemí, v níž Dubnové povstání a zvěrstva bašibozuků a turecké moci měla velmi široký a dlouhodobý ohlas, byla Anglie. Již počátkem května anglický tisk, především opoziční a neutrální noviny, informoval o nepokojích, které vybuchly v jižním Bulharsku. Silný dojem vyvolaly zprávy cařihradského dopisovatele listu Daily News E. Pierce.

Nespokojenost s politikou anglické konzervativní vlády, která byla pro zachování celistvosti turecké říše a která odmítala obvinění proti Portě, stále se zvětšovala a přitahovala různé vrstvy obyvatelstva. V zemi byla organizována shromáždění a mítinky, byly zasílány petice a deputace navštívily vládu a parlament. Těchto akcí se zúčastnili významní veřejní činitelé, vědci apod., jako např. John Bright, historik E. A. Freeman, biskup Fraser, Luis Farley aj.

Přestože anglická vláda měla ze zpráv svých konzulů v Odrinu, Burgasu, Ruse a jinde dostatečné informace o násilí a zločinech páchaných na bulharském obyvatelstvu, jsouc vedena svými zištnými zájmy pokračovala v obhajobě Porty. Hlasatelem její linie se stal i anglický vyslanec v Cařihradě H. Eliot, který si získal reputaci „vášnivého turkofila“.

Nespokojenost veřejnosti, vyvolaná stále častějšími zprávami o tureckých ukrutnostech, a mnozíci se útoky proti britské politice na Balkáně, přinutily vládu, aby nařídila svým představitelům v osmanské říši provést v povstaleckých okruzích anketu. Tímto úkolem byli pověřeni vicekonzul v Odrinu H. Dupuis a druhý tajemník vyslanectví v Cařihradě W. Bering. Jako kontrolní člen anketní komise v povstaleckých oblastech odjel také americký generální konzul Jud. Skyler. Ruská vláda vyslala do uvedené komise vicekonzula knížete A. Cereteleva. Takto v bulharských zemích, zachvácených nejmasovějším povstáním, byla prováděna mezinárodní anketa za účasti oficiálních zástupců ruské, anglické a americké vlády. Spolu se Skylerem a Ceretelevem navštívil povstavší obce také zvláštní zpravodaj listu Daily News J. MacGahan.

Ceretelev, Skyler a MacGahan navštívili velký počet obcí v jižním Bulharsku (v Plovdivském a Slivenském sandžaku) a některé obce v Trnovském revolučním okruhu. Výsledky ankety byly pro Portu a její ochránce zcela nepříznivé: usvědčovaly ji ze zločinů. Členové anketní komise nezvratně potvrdili obłudné barbarství našibozuků a tureckých vojáků, předložili seznam vypálených, zničených a vyloupených bulharských vesnic a odmítli obvinění namířená proti Bulharům. Údaje, které komise shromáždila, jsou strašným obžalovacím spisem proti Portě: tisíce pobitých Bulharů (z nichž velká část byly ženy, děti a starci), desítky vypleněných a vypálených vesnic, stovky znásilněných žen a dívek, zničených a znesvěcených kostelů a škol, desítky tisíc obyvatel bez přístřeší a podpory . . .

Neklid anglické veřejnosti zesílil zvláště po tom, kdy deník Daily News začal uveřejňovat MacGahanovy zprávy. Jeho otřesná odhalení, která provedl při svých cestách po povstaleckých obcích, vyvolala bouři rozhořčení a protestů u anglického lidu, u představitelů různých politických, kulturních a náboženských hnutí a organizací.

Neuvěřitelná fakta, která shromáždil poctivý novinář, otřásla jím až do hloubi duše a přinutila jej, aby se vzrušením popsal jeden z největších zločinů v dějinách 19. století. „Přišel jsem“ — píše MacGahan — „zcela ne-

zaujatý s úmyslem být spravedlivý... Obávám se, že jsem přestal být nezaujatý a určitě již nejsem chladnokrevný... Jsou fakta, při pohledu na něž krev zlostně vzkypl v žilách... jsou věci příliš hrůzné, než aby dovolily jakékoliv klidné vyšetřování; věci tak hanebné, že zrak odmítá se na ně dívat a rozum posuzovat je...“

Zdrcující je obraz, jaký MacGahan odhalil o zpusťování Bataku a jiných středisek povstání. „To, co jsme tam viděli“ — vypráví MacGahan — „bylo tak hrůzné, že člověk se nemohl na to dívat víc než okamžik. Obrovská hromada napolo spálených těl a zuhelnatělé a zčernalé ostatky zaplňovaly kostel... Nikdy si nebudu moci představit něco otřesnějšího... Obilí hnije na poli, zatímco ženci hnijí zde, v kostelním hřbitově... Pochodili jsme zde kolem a viděli jsme, že se opakuje stejná podívaná stokrát... Všude hrůzy, hrůzy a samé hrůzy!“

MacGahanovy zprávy vyhrocují znepokojení veřejnosti na nejvyšší míru. V srpnu a září protestní hnutí přitahuje široké vrstvy obyvatelstva v mnoha obcích. Velká protestní shromáždění se konala ve velkých průmyslových a kulturních centrech země, např. v Manchesteru, Oxfordu, Glasgowě a jinde.

K hnutí připojují svůj rozhořčený hlas významní veřejní činitelé, spisovatelé, vědci a jiní. Patřila k nim dcera Karla Marxe Eleonora a její manžel Edward Eveling, spisovatel utopista, člen I. internacionály, William Morice aj. Na obranu bulharského lidu a osvobozeneců bojů národů porobených Turky se vyslovili takoví významní představitelé vědy a kultury, jakými byli velký přírodovědec Charles Darwin, spisovatel Oscar Wilde, filozof a historik Carlyle aj.

Sympatií k trpícímu bulharskému obyvatelstvu dovedně využil vůdce opoziční liberální strany William Gladstone k útokům proti konzervativní vládě Disraeliho-Bieconsfilda. Brožurky, které napsal pod názvem „Hrůzy v Bulharsku a východní otázka“ a „Lekce z masakrů“, měly široký ohlas v mnoha zemích.

V řadě anglických měst byly založeny dělnické, studentské, ženské a jiné výbory; na pomoc strádajícímu bulharskému obyvatelstvu se konaly sbírky materiálních prostředků. Energickou činností v tomto směru rozvíjela také lady Strangfordová, která později navštívila Batak, zřídila nemocnici a pomáhala obyvatelstvu, které zůstalo naživu.

Charakteristickým faktem protestního hnutí v Anglii je masová a aktivní účast dělnické třídy a intelektuálů v něm. Jen do konce září 1876 se v zemi konalo více než 260 shromáždění a do konce roku bylo odhlasováno a zasláno ministerstvu zahraničních věcí více než 500 rezolucí. Do těchto akcí se zapojily různé odborové svazy a dělnické organizace. Dělnická třída zůstala nejdůslednější ve své obhajobě porobených národů Balkánského poloostrova a ve svém odporu proti vládě při jejich pokusech zatáhnout zemi do války na obranu celistvosti Turecka. Tento postoj se setkal s vděčným ohlasem v bulharském tisku.

Mohutné veřejné hnutí v Anglii na obranu bulharského lidu a k odhalení zločinů turecké vlády zabránilo pokusům anglické konzervativní vlády postavit se rozhodně proti ruské politice. Tak se vytvořila vhodná mezinárodní politická situace pro úspěšné vedení války za osvobození bulharského lidu. Především v tom spočívá historická zásluha tohoto hnutí.

Dubnové povstání se setkala s ohlasem také ve Francii. Velká část francouzského periodického tisku uveřejňovala informace o povstání v Bulharsku, o jeho nemilosrdném potlačení a postavila se na obranu bulharského lidu. Významní francouzští publicisté Émile Girardin, Ivan de Vestin, Camille Peliotane aj. pozvedli vysoko svůj hlas proti zločinům turecké moci a na podporu boje porobeného bulharského lidu. „Je třeba skoncovat s celistvostí Osmanské říše“ – prohlásil Émile Girardin – „čím dříve to bude, tím lépe.“

Vrcholným momentem veřejného hnutí ve Francii proti vyhlazování bulharského lidu a na podporu jeho osvobozenického boje je bezesporu intervence velkého francouzského spisovatele Victora Huga. Jeho proslulý projev v parlamentě dne 29. srpna 1876 se setkal s mimořádnou pozorností. „Kdy skončí mučednictví tohoto malého hrdinného národa?“ – právem se ptal velký humanista. „Je načase, aby civilizace vydala svůj vznešený zákaz takového pokračování... Jsou chvíle, kdy lidské svědomí se hlásí o slovo a přikazuje vládám je poslouchat...“

Vystoupení Victora Huga zaznělo hlasitě a proniklo všude. Velkou morální silou podpořilo osvobozenický a spravedlivý boj bulharského lidu.

Dubnové povstání se setkala s ohlasem v tisku i v řadě dalších evropských zemí – v Belgii, Švýcarsku, Švédsku. Na podporu porobených balkánských národů se vyslovila také Mezinárodní liga za mír a svobodu se sídlem v Ženevě, která byla založena pod čestným předsednictvím Giuseppe Garibaldiho.

Boj bulharského lidu proti odvěkému cizímu jařmu vyvolal masové hnutí a soucitění také pokrokových společenských vrstev v Itálii, jejíž lid bojoval dlouhá léta proti cizímu panství a za národní sjednocení.

Již v průběhu Dubnového povstání a po něm italští diplomatičtí představitelé v bulharských zemích (vyslanec hrabě Corti, konzulové Vitto Positano v Sofii, De Gubernatis v Ruse a jiní) podávali podrobné informace o situaci v Bulharsku a odsoudili týrání obyvatelstva tureckými úřady. Kladnou úlohu v tomto směru sehráli také francouzští konzulové v Sofii a v Plovdivu.

V mnoha italských městech se konaly masové akce proti násilí páchanému na bulharském lidu. Těchto masových akcí se účastnily tisíce dělníků, studentů, veřejných činitelů a vůbec nejširší kruhy italské společnosti. Byly na nich vyjadřovány sympatie a soucit s bulharským lidem, který povstal proti odvěkému cizímu jhu. Památné bylo početné shromáždění, které se konalo v římském divadle Apollo dne 3. září 1876, kterého se zúčastnili představitelé všech větších měst Itálie: Turína, Milána, Benátek, Bologny, Florencie, Neapole, Palerma aj. V přijaté rezoluci shromáždění žádalo vládu, aby co nejenergičtěji „odsoudila zvěrstva a aby zajistila lepší budoucnost povstaleckým oblastem“.

Bouřlivá shromáždění na podporu bulharského lidu se konala v mnoha dalších italských městech. Tisk, především dělnický tisk a dělnické organizace poskytly velkou morální podporu Bulharům, organizovaly sbírky na pomoc povstalcům apod.

Sympatie italského lidu s osvobozenickým bojem Bulharů se nejmarkantněji odrazily v osobě legendárního národního hrdiny Itálie Giuseppe Garibaldiho. Velký revolucionář ve svém dopise ze dne 10. října 1876 Bul-

harskému ústřednímu dobročinnému spolku v Bukurešti psal: „Moji drazí přátelé, italský lid chová k vašemu lidu sympatie, které si zasloužil svým neblahým osudem a svým hrdinstvím. Lituji, že se nemohu osobně účastnit vašich bojů. Přeji vám vytrvalost ve vašem posvátném poslání...“ Tato slova naplňovala bulharské vlastence nadějí a odvahou pokračovat v boji za spravedlnost a svobodu.

Události, které otřásl srdcem Balkánského poloostrova na jaře 1876, měly odezvu také v Německu a v Rakousko-Uhersku. Velká část německého tisku uveřejnila materiály o postavení bulharského lidu pod tureckým jařmem, o potlačení povstání a o zvěrstvech, která byla páchána na bulharském obyvatelstvu. V některých materiálech se zdůrazňovalo, že rozpory mezi bulharským lidem a jeho utlačovateli „jsou nesmiřitelné“.

Bez ohledu na protislovanské projevy v Rakousko-uherské monarchii, která se zmitala v ostrých národních a třídních rozporech, se o boj bulharského lidu za svobodu v roce 1876 zajímalo několik tiskových orgánů ve Vídni a Budapešti. Značný zájem vyvolalo zajetí rakouské lodi Radetzky Botevovou četou. Maďarské listy přinesly řadu informací o počtu bulharských povstalců a o jejich akcích a zdůrazňovaly, že cílem vzbouřenců je vybojování takového postavení pro Bulharsko, jaké má Rumunsko a Srbsko.

Revoluční maďarský list „Munkas-Héti Kronika“ odsoudil turecká zvěrstva a pasivitu oficiální Evropy. Otevřené sympatie k Bulharům a jejich osvobozeneckému boji vyjádřil také významný maďarský cestovatel a vědec Felix Kanitz, který několikrát navštívil bulharské země a projevil se jako dobrý přítel bulharského lidu.

Dubnové povstání mělo široký ohlas také u Čechů a Slováků, které zneklidňoval osud bulharského lidu. Osvobozenecký boj bulharského lidu odpovídal úsilí národů Československa zbavit se panství habsburské říše v jejich vlastní zemi.¹

Existující styky Bulharů s Poláky v předcházejících desetiletích a jejich těžký historický osud, slovanská příbuznost apod. podmínily zájem Poláků o národně osvobozenecký boj Bulharů. Dubnové povstání bylo široce komentováno v polském tisku. Objevují se v něm zprávy o Botevově četě a o Christu Botevovi, který byl hodnocen jako jeden z nejschopnějších slovanských žurnalistů, o srážkách bulharských povstalců v různých oblastech země, o protestním hnutí na obranu Bulharů, které se rozvinulo v mnoha evropských zemích atd.

Bulharské povstání roku 1876 mělo značný ohlas také v ostatních balkánských zemích, třebaže vlády balkánských států byly vzhledem ke své třídní omezenosti lhostejné a předpojaté vůči bulharskému národně osvobozeneckému hnutí. Národy a pokrokové společenské vrstvy těchto zemí však projeví živý zájem a sympatie k osvobozeneckému boji Bulharů.

Mnoho srbských listů uveřejnilo informace o povstání v Bulharsku, o akcích Botevovy čety a vyjádřilo přesvědčení, že revoluční boj bulharského lidu se rozroste a že bulharský lid je na prahu svého osvobození. Při obhajobě práva bulharského lidu na osvobození významný charvátský či-

¹ Ohlasem Dubnového povstání v Čechách a na Slovensku se zabývají jiné referáty.

nitel Josip Strossmayer zdůraznil: „Kdyby se poskytla samostatná správa tomuto ušlechtilému slovanskému lidu, osvobodily by se četné síly, které by brzy přispěly k hmotné a duchovní civilizaci.“

Povstalecké akce v Bulharsku měly odezvu také v řeckém tisku. Nejširší ohlas našly v deníku „Neologos Athenon“, který usiloval o zdůvodnění kladné změny řecké politiky vůči Bulharům. Připomínal zásluhy Bulharů v národně osvobozenecích bojích Řeků v roce 1821. Energičkou protiosmanskou činností rozvíjel v té době také Leonidas Vulgaris, který usiloval o organizaci čety a získání dobrovolníků pro boj proti Turkům.

Dubnové povstání mělo příznivý ohlas také u přátelsky naladěných Černohorců. V podrobných informacích listu „Hlas Černohorce“ cítíme vřelé sympatie k bulharskému lidu a vyjádření naděje, že povstání porobených balkánských národů povedou k jejich osvobození. A slovinský básník Anton Aškerc napsal jako ohlas na bulharské povstání cyklus poém pod názvem Rapsodie bulharského guslara, které jsou epopéjí osvobozenecích bojů bulharského lidu.

Dubnové povstání mělo široký ohlas také u rumunského lidu, těšilo se zájmu a pozornosti různých společenských vrstev. Společné zájmy Bulharů a Rumunů v boji proti osmanskému panství, jejich staleté přátelské soužití objasňují živé sympatie a soucítění Rumunů s bojem bulharského lidu. Třebaže rumunská vláda byla formálně pro přísné dodržování neutrality k započatému ozbrojenému boji Bulharů proti tureckému jařmu, fakticky umožňovala bulharské emigraci zapojit se do povstaleckého boje. Rumunský lid v řadě případů pomohl bulharským emigrantům, kteří odešli bojovat proti cizí nadvládě.

Rumunský tisk různých směrů a v různých městech uveřejnil četné údaje o průběhu a rozsahu povstání a v mnoha případech zveličoval povstalecké akce. Zprávy o krvavém potlačení povstání vyvolaly ostrou reakci veřejnosti. Dne 23. května 1876 list „Telegraful“ psal: „Jsme přesvědčeni, že civilizované národy Evropy nedopustí, aby v 19. století, ve století světla, jak je nazývají, národ tak pracovitý, jako je bulharský, byl ponechán plenění těch, kteří si ničeho neváží a kteří páchají zločiny, jež překročily všechny meze.“ Výrazem podobných citů je také nota rumunské vlády ze dne 20. července 1876, v níž se kromě odsouzení násilí v Bulharsku zdůrazňuje ochota rumunského lidu pomoci Bulharům.

Dubnové povstání a obrovské oběti, které bulharský lid dal ve jménu svobody, se odrazily také v tvorbě rumunských básníků a umělců Nicolae Skurteska, Teodora Amana a jiných, kteří vytvořili vzrušující díla.

Ostatně, jak poznamenává zasloužilý badatel v oblasti rumunsko-bulharských styků v období obrození akademik Petre Constantinescu-Jaş, ohlas bulharských revolučních událostí roku 1876 v Rumunsku „vyjadřuje určitý vztah sympatií ze strany širokých rumunských společenských vrstev“.

Boje bulharského lidu za osvobození v roce 1876 měly největší ohlas v Rusku. Zde mělo největší rozmach a sílu hnutí na obranu Bulharů, kteří v oněch krajně těžkých a osudových chvílích svého života našli nejvřelejší soucit a reálnou podporu velkého ruského lidu. V Rusku začalo mohutné veřejné hnutí, které bylo podle slov prof. Marina Drinova, žijícího tam v té době, „obdivuhodným hnutím, jedním z takových hnutí, jaká zachva-

covala veškerý ruský lid pouze v největších chvílích jeho historického života.“

Velkou úlohu v seznamování ruské vlády a veřejnosti se situací v bulharských zemích, s úsilím bulharského lidu za osvobození, s obrovskými oběťmi, které dal v boji za svržení cizího otroctví sehráli ruští diplomatictí představitelé v Turecku. Mimořádné zásluhy na odhalení krutostí při potlačování povstání a při ochraně bulharského obyvatelstva měl mladý a energický diplomat kníže A. N. Ceretelev. Jeho zprávy odhalovaly žalostné postavení Bulharů v povstaleckých oblastech a usvědčovaly turecké úřady z nepřipustných metod, jichž Turci používali k zavedení klidu v zemi a k potlačení bulharského národního hnutí. Ceretelev jako ruský oficiální představitel v anketní komisi, která zjišťovala vykonané pogromy na bulharském obyvatelstvu, navštívil řadu obcí v jižním a severním Bulharsku, seznámil se na místě se situací a vykonal obrovskou práci ve prospěch spravedlivé věci bulharského lidu tím, že usiloval získat pro tuto věc ke spolupráci také ostatní zahraniční konzuly. Z jeho iniciativy byl v Plovdivu vytvořen výbor zahraničních diplomatů a občanů, který si kladl za cíl pomáhat strádajícímu bulharskému obyvatelstvu, jež bylo poškozeno při potlačování povstání. Ceretelev důsledně hájil názor, že Rusko se musí zastat Bulharů, že musí zasáhnout, aby osvobodilo Bulharsko.

Ruská veřejnost se dovídala o tragickém postavení bulharského lidu také z četných dopisů, podání, novinových zpráv apod., které zasílali jednotliví Bulhaři, bulharské společenské organizace, obecní úřady atd. ruským oficiálním osobnostem, významným představitelům kultury, slovanským dobročinným výborům atd. V těchto materiálech, zasilaných z různých míst bulharských zemí, se odráží nesmiřitelnost bulharského lidu s cizím panským a jeho úsilím o vybojování národního a politického osvobození.

V ruském tisku zesilují hlasy žádající energičtější zákrok Ruska, roste hnutí za poskytnutí morální a materiální podpory jižním Slovanům v jejich boji za osvobození a k podnícení ruské vlády k větší aktivitě. Pro nálady širokých vrstev ruského lidu jsou články uveřejněné v pokrokových časopisech „Dělo“ a „Otečestvennyje zapiski“. „Nikdo u nás v Rusku“ — říká se v jednom z uvedených článků — „nemyslí na nic jiného, nechce o ničem jiném slyšet, nemůže o ničem jiném mluvit, nepřeje si číst nic jiného, než zprávy o tom, co se děje na druhé straně Dunaje...“

Četná fakta svědčí o procitěném vztahu ruského lidu k Bulharům. Dělníci, úředníci, venkované z různých krajů Ruska shromažďovali materiální pomoc, poskytovali prostředky a vyjadřovali své odhodlání rozhodně pomoci porobenému bulharskému lidu. Události v Bulharsku měly mimořádně silný ohlas také v prostředí ruské inteligence — studentů, vědců, umělců, spisovatelů apod.

Tragický osud bulharského lidu hluboce vzrušil jednoho z největších ruských spisovatelů — F. M. Dostojevského. „Před očima umírajících bratří“ — píše Dostojevskij — „znásilňují jejich sestry, před očima matek vyhazují do výšky jejich děti a nabodávají je na bodáky; vesnice jsou ničeny, kostely se mění v ruiny, všechno se masově vyhlazuje... To je systematické ničení... Bandité jednájí na příkaz ministrů... samotného sultána.“

Na obranu osvobozenického boje bulharského lidu se vyslovili geniální spisovatel Lev Nikolajevič Tolstoj, velký vědec chemik D. Mendělejev,

významný historik prof. S. M. Solovjov, umělci Sokolov, Makovskij, Polenov, Kramskoj, sochař Antokolskij, kritik V. V. Stasov aj. Na podporu Bulharů připojují svůj hlas významní vědci I. M. Sečenov, A. V. Sklifasovskij, učitelé Novorossijské univerzity v Oděse, mezi nimi I. Mečnikov, V. Grigorovič a mnozí další.

Myšlenka odejít do balkánských zemí a tam bojovat proti jejich porobitelům zachvátila velký okruh ruské mládeže.

Utrpení Bulharů se hluboce odrazilo v tvorbě takových spisovatelů, jakými byli I. S. Turgeněv, J. P. Polonskij a další. Znameníť Turgeněvova báseň Krokot ve Windsoru je nemilosrdným pamfletem proti reakční politice anglické vlády, která byla bezohledná k osudu bulharského lidu. Tak silný a mnohostranný byl ohlas Dubnového povstání v Rusku. Dubnové povstání dalo impuls k obrovskému veřejnému hnutí, které sehrálo velkou úlohu v prosazení bulharské otázky na mezinárodní politické scéně, zapůsobilo na ruskou vládu, aby podnikla rozhodné politické a vojenské akce, jejichž výsledkem bylo osvobození Bulharska.

Statečný boj bulharského lidu proti cizímu jhu, jeho zoufalá rozhodnost jít do boje na život a na smrt, aby si vybojoval národní osvobození, hrdinství a sebeobětování, které projevil masově v době Dubnového povstání roku 1876, měly svůj silný ohlas ve vědomí řady dalších národů. Ohlas hrdinství bulharských povstalců daleko přesáhl hranice bulharských zemí; dlouho po tragické porážce povstání se tisk a veřejnost v blízkých i vzdálených zemích zajímal o osud bulharského lidu. Dubnové povstání a krvavé zločiny tureckých úřadů a bašibozuků daly světové veřejnosti příležitost, aby promluvila o bulharském lidu, aby se lépe seznámila s jeho dějinami, způsobem života a kulturou, s jeho nesnesitelným otrockým postavením i s jeho úsilím a zápasy za osvobození a nezávislost.

Neuvěřitelná násilí a zločiny páchané na bulharském obyvatelstvu v době povstání demaskovaly kategorickým způsobem barbarský systém a metody turecké moci, odhalily nepřekonatelnou propast mezi bulharským lidem a jeho porobiteli.

Na pozadí brutálních a krutých represálií turecké moci — podporovatelky krvavého a retrográdního systému — osvobozenecský boj bulharského lidu, vedený za spravedlivé cíle a ideály, získal si plného morálního vítězství. Hrdinství a obětování bulharských povstalců ukázaly celému civilizovanému světu, že „bulharský národ dozrál k nezávislosti a je rozhodnut si ji vybojovat za cenu jakýchkoliv obětí“. (Akademik D. Kosev.)

Svým obětavým bojem a nezměrným utrpením bulharský lid probudil soucit a humanismus světové veřejnosti, probudil svědomí širokých lidových vrstev v mnoha zemích, získal si na svou stranu velké spisovatele a podporovatele v osobě nejvýznamnějších veřejných činitelů, spisovatelů, vědců, umělců apod. Dubnové povstání a jeho potlačení přinutily promluvit o bulharském lidu a jeho právu na svobodu a nezávislost význačné představiteli lidského myšlení a konání, kteří takto navždy spojili své dílo s bulharskými národními dějinami.

Díky masovému protestnímu hnutí, které se rozvinulo v různých zemích, pozice obhájců Porty a celistvosti turecké říše, především anglické konzervativní vlády Disraeliho-Bieconsfilda, stává se krajně nepopulární. Reakční veřejní činitelé a politikové se ve velké míře ocitli v izolaci a nemohli

provádět zcela úspěšně svou linii, namířenou proti osvobozenecům bojům balkánských národů. Protestní hnutí v jednotlivých zemích se postavilo proti reakčním vládám, které omlouvaly a podporovaly Portu, a zároveň připravilo veřejné mínění, aby přijalo jako logický a oprávněný krok (po vyčerpání mírových a diplomatických prostředků) válku, kterou vyhlásilo Rusko k osvobození Bulharska.

Hnutí a solidarita mezinárodní veřejnosti tak přispěly k podpoře historického pokroku, k vítězství humanismu a spravedlnosti. Toto hnutí bylo výrazem bratrství a společného postupu národů ve jménu velkých a lidumilných ideálů a cílů.²

Z bulharštiny přeložil Ivan Dorovský

² Otázky, o nichž pojednávám v tomto referátu, jsem podrobněji rozebral v kolektivní práci *Istorija na Aprilskoto vŕstanie*. Sofie 1976. Jejími autory jsou Konstantin K o s e v, Nikolaj Ž e č e v a Dojno D o j n o v. V ní je uvedena také podrobná bibliografie a prameny k rozebíraným otázkám.

